

Helyzetjelentés a diósgyőri vasgyár szénbányáiról (1930)

Közli: HADOBÁS PÁL

A nagy gazdasági világválság (1929-1932) a hazai ipart és társadalmat is érzékenyen érintette. A Magyar Kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak Diósgyőri m. kir. Vas- és Acélgyárának igazgatósága 1930-ban helyzetjelentést kért a vasgyárhoz tartozó szénbányákról, melyben a költségek csökkentését szorgalmazza.

A jelentést Hibbey-Hosztják Albert¹, a bányászati osztály vezetője készítette el. A dokumentum emberségről és a munkások iránti felelősségérzetről tesz tanúbizonyságot, s a súlyos helyzet legoptimálisabb megoldására törekszik. Az iratot az alábbiakban teljes egészében közöljük. A szövegben apró helyesírási módosításokat végeztünk, a lábjegyzetek a közreadótól származnak.

C8. ügyosztály jelentése
a 32/Th sz. bizalmas iroda-lapra

Gyárfőnökség!

A helyzet helyes megítélése érdekében kötelességem tisztelettel rámutatni, hogy:

¹ *Hibbey-Hosztják Albert* 1881. április 7-én született *Hibbe* (Liptó vármegye, ma Szlovákia) községben. Az ormospusztai szénbánya igazgatója volt közel húsz évig. 1928 novemberétől a diósgyőri vasgyár bányászati osztályát vezette. Róla nevezték el a mucsonyi szénbányát *Alberttelepnek*. 1959. június 28-án hunyt el *Miskolcon*. Az ormospusztai szénbányászatról 1928-ban írt ismertetését 2006/1. számunkban közöltük.

1./ a Pereces, Barossakna², Ormospuszta és múcsonyi bányászüzemnél volt az üzemvezető bányamérnökökön kívül állandó markscheider³ 1 mérnökkel és 1-2 rajzoló felmérővel, külön gépészmérnök 4 művezetővel, s ma sem kimondott markscheider⁴, sem külön gépészmérnök nincsen, a 4 művezető helyett pedig csak 2 van, s ezek közül is csak 1 kinevezett, a másik munkáslétszám-beli.

2./ A bányamérnöki karból a Pereces-Újakra megszüntetése folytán az ü. o.-tól elvétellett Láng Gusztáv és Sas Ferenc, korábban pedig Csepella István és Husz Jenő, összesen 4 bányamérnök utánpótlás nélkül, a legutóbbi 2 éven belül, tehát már jóval a Pereces-újakrai és nagybátányi üzem megszüntetése után nyugdíjaztatott Láng Miksa és Török László ügyosztályfőnökök, szintén pótlás nélkül – s ezért a jelenleg létszámában levő 6 bányamérnökből feleslegesnek vagy nélkülözhetőnek egyet is kimondani a legnagyobb rossz akarattal sem lehet.

Amellett, hogy az ormospuszta-múcsonyi üzemek a háború alatt és az azt követő bizonytalan időben keletkeztek és fejlődtek ki, amikor tisztviselőben hiány volt s így főleg az irodai és anyagkezelői teendőket ideiglenes, munkáslétszám-beli emberekre kellett bízni -, akik ma is kinevezetlenek, az utóbbi két éven belül:

Ágoston Antal és Strázsa János kinevezett irodakezelők áthelyeztettek a budapesti államgépgyárba s pótlásukra pedig munkásokból kellett kinevelni megfelelő munkaerőt Steffel József és Mihalecz András személyében, a múlt évben pedig nyugdíjaztatott Kiss Kálmán Op/Mcs (Ormospuszta-Múcsony) főművezető-gép-mester és Drozsdiák Ágoston perecesi anyagszámadó, az előbbi helyére munkáslétszám-ban állítattott Janits Béla felsőiparis-költség-tervező, utóbbi helye pedig üresen maradt s a teendőket még mind ez ideig egyedül látja el az a Binder Aladár órabéres, aki eladdig Drozsdiák Ágoston kisegítője volt.

Röviden összefoglalva tehát, rövid időn belül összesen 6 bányamérnök és gépészmérnök minden pótlás nélkül vétetett el a

² Barossakna: *Varbó* község határában kiépített bányászüzem.

³ Bányaméréssel foglalkozó részleg.

⁴ Bányamérő.

bányásztól, 4 áthelyezett, illetve nyugdíjazott segédtszt helyébe pedig csak összesen 3 munkaerőt kapott az ügyosztály, akik közül csak 1 kinevezett, 1 órabéres, 1 pedig munkáslétszámbeli.

3./ A folyó évi januári munkáslétszámhoz képest ezideig Barossaknánál 40, Ormospusztán 53 és Múcsonyban 25-tel apasztottuk már a munkáslétszámot

Ezek után rátérve a fenti bizalmas rendelet 1. pontjára, figyelembe véve azt a tényt, hogy a kinevezett műszaki, irodai és üzemi segédtszti karban csak 1 van olyan, akinek 15 és csak 7 olyan, akinek 20 éven aluli szolgálati ideje van, ellenben 7-en már 30 éven túliak, 6-an 25 éven túliak és 8-an 20-25 év közöttiek, ezért csak valamelyest is szem előtt tartva azt, hogy a megfelelő utánpótlást nevelni minden üzemnek eminens érdeke, nem javasolhatjuk a 4 órabéres bányafelőrünk, 1 munkáslétszámbeli tisztünk, 3 órabéres irodakezelőnk, 1 órabéres üzemi segédtsztünk és 1 munkáslétszámbeli irodakezelőnk egyikének sem az elbocsátását, mert:

a./ a 4 órabéres bányafelőr mindegyike, mint szükséges rewiersteiger⁵,

b./ a munkáslétszámbeli tiszt, mint Ormospuszta-Múcsony egyetlen gépészeti művezetője,

c./ a három órabéres irodakezelőnk egyike Múcsonyban, a másik Pereces-Barossaknán, mint önálló raktárnok, harmadika mint kisegítő műhelyszámadó,

d./ az egy órabéres üzemi segédtszti, mint önálló raktárnok Ormospusztán és

e./ az egy munkáslétszámbeli irodakezelőnk, mint önálló ormospusztai műhelyszámadó 2-12 év óta olyan munkakört töltenek be, amelynek ellátása nélkül az üzem el sem képzelhető és ahol a szolgálati rendtartás szerint véglegesített munkaerőnek kellene lenni.

A bányüzemek mai foglalkoztatását szigorúan mérlegelve, momentán nélkülözhető:

⁵ *Rewiersteiger*: körletaknász.

I. Sziderits András főművezető, ki 1900. XI. hó 24-től bír nyugdíjjogosultsággal, 5 hadi éve van és nőtlen.

II. Nitsch Gyula bányafőfelőr, ki 1899. IV. 5-től bír nyugdíjjogosultsággal, de még elemi iskolába járó gyermekei vannak.

III. Rotter Jakab bányafőfelőr, ki 1897. XII. 2-től bír nyugdíjjogosultsággal, nős, de gyermektelen.

IV. Guzovits Lajos bányafőfelőr, ki 1911. IX. 25-től bír nyugdíjjogosultsággal, 5 hadi éve van, nős és több apró gyermeke van.

V. Szedelényi Márton bányafőfelőr, ki 1919. I. 28-tól bír nyugdíjjogosultsággal.

Fennebb nevezettek kivétel nélkül kötelességüket lelkiismeretesen teljesítő jó munkaerők, akiket még gondolatban sincs szándékunk megbélyegezni, de ha egyáltalán feleslegről beszélni lehet, akkor az I. és III. alattiakat azért jelöljük ki, mert az esetleges nyugdíjaztatás nem sújtaná őket érzékenyen, a II. alattira előny lenne, ha kis gyermekeivel még a hátralévő szolgálati éveire városba kerülne.

A IV. és V. alattiak közül a világháborúban az első oly súlyos fokú s állandó fejfájást, utóbbi oly gyötrő reumathizmust⁶ szerzett, hogy bányaszolgálatra alkalmatlanok, ezért kívánatos volna más ágazatban való alkalmaztatásuk, pl. a kataszteri térképhivatalnál, ahol nagyon jól megfelelének.

Nem mulasztom el jelenteni azt, hogy amennyiben az I-V. alatt nevezettekkel tényleg apasztatnék a segédtszti létszámunk, akkor megbetegedéseknél és szabadságolásoknál már zavarok jelentkeznének, mert semmiféle tartalékkal nem rendelkezünk s csak annyi emberünk maradna, amennyi a napi beosztáshoz okvetlenül szükséges.

A hivatkozott bizalmas rendelet 2. pontját illetőleg jelentem, hogy Barossaknán és Tornaszentandrason a foglalkoztatás a mai munkáslétszám mellett is biztosítva van heti 6x8=48 órában, sőt Barossaknán még túlműszakoztatás is van, ami a Barossakna speciális viszonyaiban leli magyarázatát és ami elkerülhetetlen, Ormospuszta és Múcsony ellenben csak heti 2-3 napon át dolgozik,

⁶ Reumát.

tehát csak heti max. $3 \times 8 = 24$ órára van jelenleg foglalkoztatás. Tornaszentandráson oly minimális a létszám, 55 ember, hogy abból apasztani nem lehet.

Barossakna létszámában ma összesen 619 ember szerepel, ezek közül azonban szorosan véve Barossaknán csak 538 munkás dolgozik, 26 ember Gränzenstein alagút és 26 ember pedig Pereces gyarmat fenntartásánál van, 29 ember ellenben Pereces-Újajnán dolgozik az ottani erőközpontban, a Barossakna és Lillafüred felé vezető erőátviteli távvezeték, vízvezeték és világítás stb. körül, továbbá őrési és telefon szolgálatban.

Fenti összlétszámában sok az elöregedett ember, akikre ugyan a létszámában szükség van, de mivel teljesítményük a normálison alul van, kívánatos lenne őket *successive*⁷ leváltani s fiatalabb munkaerővel pótolni. Ezen elgondolástól vezetettve 29464/C8 szám alatt javaslatba hoztam 21 olyan munkásnak a nyugdíjaztatását, akiknek 30, vagy azon felüli nyugdíjra jogosító szolgálatuk van. Ezen 21 munkás közül 5-nek a nyugdíjazása már időközben magától elintéződött, elintézésre vár azonban még 16, ami azért lenne sürgős, hogy a további rossirozásokat⁸ hajthatnók végre. Ezúttal pedig a csatolt kimutatásban további 9 állandó bányatárpénztári és 11 ideiglenes munkást jelölünk meg, akik elöregedettek, illetve valamilyen fogyatékoságban szenvednek és ezért nélkülözhetők, illetve *successive* fiatal s erőteljes munkaerővel utánpótlandók.

Hogy a fennebb javasolt nyugdíjaztatások, áthelyezések és elbocsátások mily megtakarítást jelentenek, azt pontosan csak akkor volna módunkban megadni, ha a nyugdíjterheket ismernők.

Nagy anyagi előnyt, tehát számottevő megtakarítást csak nagyjában is számítva azonban várni nem lehet, ellenben az üzemre nézve létérdek a munkaerő felfrissítésének mielőbbi megkezdése.

Ormospuszta és Múcsonyban a helyzet más, kétségtelen, hogy azt a termelést, amit ma a két üzemtől a gyárak kívánnak, Ormos-

⁷ Fokozatosan.

⁸ *Rosirozás*: a szó jelentését sehol sem találtuk meg, a szövegkörnyezetből következtetve az értelme talán *elbocsátás, létszámcsökkentés*.

puszta egymagában is előállítaná, és sajnos még így sem lenne Ormospuszta munkássága heti 6x8 órában foglalkoztatható.

Tehát Múcsonyt a jelenlegi szénigénylések mellett le lehetne állítani, de anyagi előnyt, illetve megtakarítást ez csak akkor jelentene, ha teljesen felhagynók és sorsára bízónk ezt az üzemet is.

Szabad-e azonban ilyen nagy árat fizetnünk csekély ellenértékért, szabad-e újabb 120 családot kidobni a bizonytalanságba, s szabad-e egyáltalában további üzem bezűntetésével még csak gondolatban is foglalkoznunk akkor, mikor e téren már országos hírnévre tettünk szert, hiszen rövid időn belül 3 bányüzemet szűntettek meg az állami vasgyárak, s szabad-e ennyire betenni az ajtót, a mégis csak mindnyájunk által remélt ipari fellendülés esetére!?

A mai termelést alapul véve, ha $6 \times 8 = 48$ órai heti foglalkoztatást akarnánk biztosítani Ormospuszta és Múcsosynak, akkor az ormospusztai jelenlegi 295 főnyi munkáslétszámot 218-ra, Múcsonyban pedig 129-ről 102-re kellene redukálni, vagyis Ormospusztán 77, Múcsonyban 27 munkást kellene elbocsátani, s ez esetben Ormospuszta napi 200-240 tonnát, Múcsony 90-110 tonnát termelne. Ilyen termelési menet mellett Ormospusztán a 218 főnyi munkáslétszám napi 941,2 P munkabért hozna érdemben, s ez esetben a kerűkölség⁹ így alakulna:

Munkabér 25 x 941,2 P =	23.530,- P
5 vasár-ünnepnap á 30 műszak á 3,50 P	525,- P
Anyag: bányafa 100 q-ként 3,62 P	2.200,- P
robb. anyag 100 q-ként 3,02 P	1.802,- P
egyéb anyag 100 q-ként 4,20 P	2.520,- P
Áramfogyasztás	3.800,- P
Egyéb kiadás	200,- P
Összes bányüzemi kölség:	34.577,- P

$34.577 : 60.000 = 57,7$ fillér esnék a maximális termelés, tehát legkedvezőbb esetben 1 q szénre, holott a 195 főnyi munkás megtartásával s heti 2-3 napon át való foglalkoztatása mellett, a legutóbbi 3 nyomasztó hónapban 49,3 - 51,2 fillér esett 1 q-ra.

⁹ Bekerűlési kölség.

Múcsonyban a heti 6x8 órában való foglalkoztatás esetén a 102-re redukált létszám napi 472,8 P munkabért hozna érdemben, s ez alapon a kerükltség így alakulna:

Munkabér 25 x 472,8 P	11.820,- P
5 vasár-ünnepnap á 10 műszak á 3,- P	150,- P
Anyag: Bányafa 100 q-ként 7,7 P	2.100,- P
robb. anyag 100 q-ként 3,6 P	972,- P
egyéb anyag 100 q-ként 6,2 P	1.674,- P
Áramfogyasztás	1.320,- P
Kocsikiállítás stb.	800,- P
Havi bányauzemi költség:	18.836,- P

18.836,- : 27.000 = 69,7 fillér esnék 1 q szénre akkor, ha a maximális termelést, tehát a legkedvezőbb esetet vesszük alapul, holott a mai 129 munkással, heti 2-3 napon át való üzemben tartás mellett az eddigi 3 nyomasztó hónapban 54,3 - 56,4 fillér közt változott a kerükltség. Fenti számítás tételesen igazolja, hogy kedvezőbb az eredmény, ha megtartjuk a mai létszámot és heti 2-3 nap alatt adjuk ki a kívánt termelést, mintha redukálnók ezt és a redukált létszámmal heti 6x8=48 órában termelnők ki a mai mélypontra lesüllyedt szénmennyiséget, ami könnyen megérthető, mert a 6x8=48 órában való termelés mellett a napi ormospusztai 200-240 t., illetve múcsonyi 90-110 t-hoz ugyanannyi kiszolgáló személyzetet kell beállítani, mint a jelenlegi ormospusztai 400 t., illetve múcsonyi 180 t. napi termeléshez, s míg jelenleg csak 2-3 napon át van a szállítást kiszolgáló személyzet munkában, addig ugyanolyan nagy heti termeléshez 6 napon át kellene a szállítást kiszolgáló segédszemélyzetet alkalmazni s ez a magyarázata annak, miért olcsóbb a mai munkáltatási rend.

Javasolom tehát, méltóztassék a jelenlegi állapotot változatlanul meghagyni addig is, míg a nagyobb szénigénylések folytán magától javulni fog Ormospuszta-Múcsony helyzete, azért, mert kerükltség szempontjából ez kedvezőbb, s mert bár soványabb kenyérrel, de mégis több emberben tartjuk a lelket, s visszatartjuk a kétségbeeséstől.

A hivatkozott bizalmas rendelet 3. pontját illetőleg tisztelettel jelentem, hogy a bányagyarmatok lakó és a bányauzem irodai és

üzemi épületek fenntartásánál megtakarításokat nem tudunk kilátásba helyezni, mert:

1./ a Pereces-bányatelep lakó- és Barossakna üzemi épületei azáltal, hogy 10-12 év óta sohasem fordítottak annyi munkát rájuk, amennyi kellett volna, nagyon el vannak maradva s ennek igazolásul jelentem, hogy pl. 1929-30. évben Pereces gyarmatnál

1./ vízvezeték fenntartására kértünk 3.458,08 P-t kaptunk 2.028,00 P-t

2./ vill. világítás fenntartására kértünk 3.955,52 P-t, kaptunk 2.767,00 P-t

3./ lakóépületek fenntartására kértünk 28.218,54 P-t, kaptunk 11.428,32 P-t

4./ egészségügyi munkákra kértünk 36.063,44 P-t, kaptunk 29.399,52 P-t.

5./ kéményseprésre kértünk 1.845,74 P-t, kaptunk 1.670,06 P-t.

Összesen kértünk 73.569,04 P-t, kaptunk 47.292,06 P-t.

2./ Ormospuszta-múcsonyi üzemeknél pedig 1929-30. üzleti évben a lakó- és üzemi épületekre összesen 4.677,38 P-t költöttünk, ami oly csekély összeg, hogy számolva a természetes nagyobb mérvű romlásokkal, ezen összegnél lejjebb menni nem lehet.

A hivatkozott bizalmas rendelet 4./ pontját illetőleg jelentjük, hogy a bányászatok a modernizálási hitelből nem részesültek, tehát e címen itt olcsóbb termelés nem várható, viszont addig, amíg ily kevés a vasgyárak szénfogyasztása, alig lehet gondolni más eljárások bevezetésére, mert a kísérletek pénzbe kerülnek és kísérletezni akkor célszerű, mikor az nem járhat megrázkódtatással.

Diósgyőrvasgyár, 1930. július hó 30-án.

Hosztják

BÁNYÁSZATTÖRTÉNETI KIADVÁNYOK

- Agricola, Georgius:** *Bermannus, avagy beszélgetés az ásványok csodálatos világáról...* Miskolc – Rudabánya, 1994. 234 old.
- A rudabányai vasérctelep a korai szakirodalomban 1882-1939.* Szerkesztette: Szakáll Sándor. Rudabánya, 2001. 134 old.
- Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei I.* Szerkesztette: Hadobás Sándor. Rudabánya, 2004. 123 old.
- Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei II.* Szerkesztette: Hadobás Sándor. Rudabánya, 2005. 145 old.
- Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei III.* Szerkesztette: Hadobás Sándor. Rudabánya, 2006. 162 old.
- Bányásztörténeti Közlemények I.* Rudabánya, 2006. 106 old.
- Bányásztörténeti Közlemények II.* Rudabánya, 2006. 107 old.
- Balogh Béla – Oszóczki Kálmán:** *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt. Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgoása és pénzverése 1700 előtt.* Miskolc – Rudabánya, 2001. 166 old.
- Benke István:** *Telkibánya bányászatának története.* Miskolc – Rudabánya, 2001. 172 old.
- Garami Evelin:** *A rudabányai vasércdúsító története.* Rudabánya, 2005. 92 old.
- Hadobás Sándor:** *A szülőföld vonzásában. Válogatott írások.* Edelény – Rudabánya, 2003. 121 old.
- Hála József – Landgraf Ildikó:** *Magyarországi bányászmondák.* Rudabánya, 2001. 123 old.
- Hazslinszky Tamás:** *A Baradla-barlang 19. századi nevezetes látogatói.* Rudabánya, 2004. 92 old.
- Hubbes Éva:** *Benkő Ferenc egyetemjárása.* Rudabánya, 2004. 141 old.
- Izsó István, dr.:** *Szemelvények a középkori montanisztika magyarországi történetének írott forrásaiból.* Rudabánya, 2006. 166 old.
- Kacs Kovics Lajos:** *Az alsó-magyarországi ércművelésről.* Rudabánya, 2005. 140 old.
- Lux Gyula:** *Nyelvi adatok a délszepesi és dobsinai német nép településtörténetéhez.* Rudabánya, 2004. 110 + IV old. (Reprint kiadás.)
- Mikulik József:** *A bánya- és vasipar története Dobsinán. (1880).* Rudabánya, 2003. 80+IV old. (Reprint kiadás.)
- Münnich Adolf:** *A felső-magyarországi bányapolgárság története. (1895).* Rudabánya, 2003. 128+2 old. (Reprint kiadás.)
- Péchy Antal kisebb munkái.* Rudabánya – Miskolc, 1993. 247 old.
- Poda, Nicolaus:** *A selmeci bányagépekről. Bergmaschinen von Schemnitz.* Miskolc – Rudabánya, 2002. 144 + 126 old. (Reprint + magyar fordítás.)
- Szakáll Sándor – Morvai Gusztáv** (szerk.): *Ércutatók Magyarországon a 20. században.* Miskolc – Rudabánya, 2002. 247 old.
- Szemán Attila:** *Szintes szállítás a magyarországi ércbányászatban a kezdetektől a 19. század derekéig.* Rudabánya, 2003. 88 old. 67 ábra.
- Uzsoki András:** *Adalékok az aranymosás történetéhez és technikájához.* Rudabánya, 2004. 92 old.
- Zsámboki László:** *Selmeci ezüst, körmöci arany. Válogatott tanulmányok a szerző születésének 70. évfordulója tiszteletére.* Rudabánya – Miskolc, 2005. 332 old.

A felsorolt kiadványok megvásárolhatók:

Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány, 3733 Rudabánya, Petőfi u. 24. Tel.: 48/353-151.